

Prematüre doğum yapmış annelerin posttravmatik stresinin anne bebek bağlanması üzerine etkisi

The effect of post-traumatic stress on maternal attachment in mothers of preterm infants

Mikail Özdemir ^{a,*}

^a Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Bilişim Teknolojileri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Veri İşleme Teknikerliği Programı, Malatya, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu araştırma prematüre doğum yapmış annelerin posttravmatik stresinin anne bebek bağlanması üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma Haziran 2018-Ocak 2020 tarihleri arasında bir araştırma uygulama hastanesinde prematüre doğum yapmış 107 anne ile kesitsel olarak yapılmıştır. Araştırmanın verileri “Anne Bilgi Formu”, “Maternal Bağlanma Ölçeği” ve “Posttravmatik Stres Ölçeği” kullanılarak yüz yüze toplanmıştır.

Bulgular: Annelerin posttravmatik stres ve maternal bağlanma puan ortalamalarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne yaşı, bebeğin doğum kilosu ve haftası düştükçe posttravmatik stres puanları artmıştır. Posttravmatik stres ile anne bebek bağlanması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.017$).

Sonuç: Posttravmatik stres düzeyi ile maternal bağlanma arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne bebek bağlanması; prematüre; posttravmatik stres

ABSTRACT

Aim: This study aimed to investigate the effect of post-traumatic stress on mother–infant attachment among mothers of preterm infants.

Methods: The study was carried out cross-sectionally with 107 mothers who had premature birth in June 2018-January 2020 in İnönü University Turgut Özal Medical Center. Research data were collected face-to-face using the "Mother Information Form," "Maternal Attachment Scale," and "Post-Traumatic Stress Scale".

Results: It was found that mothers had high average scores for post-traumatic stress and maternal attachment. Post-traumatic stress scores increased as maternal age, infant birth weight, and gestational age decreased. A statistically significant relationship was found between post-traumatic stress and mother-infant attachment ($p=0.017$).

Conclusion: A positive correlation has been found between levels of post-traumatic stress and maternal attachment.

Keywords: Mother infant attachment; premature; posttraumatic stress

Giriş

Normal gebelik süresi son adet tarihinin ilk gününden itibaren ortalama 40 hafta olarak kabul edilmekte olup, doğumların 37. ile 42. gebelik haftaları arasında gerçekleşmesi term doğum olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte genetik özellikler, maternal hastalıklar, çevresel etkenler ve çeşitli demografik faktörler nedeniyle doğum eylemi 37. gebelik haftasından önce de gerçekleşebilmektedir (Güleşen & Yıldız, 2013; Tezel & Gözümlü, 2005; Zeren & Gürsoy, 2018). Prematüre doğum, perinatal dönemde karşılaşılan en önemli halk sağlığı sorunlarından biri olup yenidoğan morbidite ve mortalitesinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından gebeliğin 37. haftasından önce gerçekleşen tüm doğumlar prematüre doğum olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization [WHO], 2023). Günümüzde neonatal bakım hizmetlerinde yaşanan gelişmelere rağmen prematüre doğum oranları yüksekliğini korumakta ve dünya genelinde her yıl yaklaşık 13–15 milyon bebeğin prematüre olarak dünyaya geldiği bildirilmektedir (WHO, 2023). Prematüre doğum oranları ülkeler arasında %5 ile %18 arasında değişmektedir (Taşkın, 2016). Türkiye’de ise prematüre doğum oranının yaklaşık %11.97 olduğu bildirilmektedir (Özkars, 2017). Preterm

doğumların önemli bir kısmı 34. gebelik haftasından önce gerçekleşmekte ve bu durum yenidoğan morbidite ve mortalitesini artırmaktadır (Ayers, Bond, Bertullies & Wijma, 2016; Beydağ, 2007).

Prematüre doğumun etiyolojisi multifaktöriyel olup maternal enfeksiyonlar, hipertansif gebelik hastalıkları, çoğul gebelikler, sigara kullanımı, düşük sosyoekonomik düzey, yetersiz prenatal bakım ve psikososyal stres gibi çok sayıda risk faktörü ile ilişkilendirilmektedir (Goldenberg, Culhane, Iams & Romero, 2008; Blencowe ve ark., 2019). Özellikle son yıllarda anne yaşındaki değişimler, yardımcı üreme tekniklerinin yaygınlaşması ve kronik hastalık prevalansındaki artış prematüre doğum oranlarının yükselmesine katkıda bulunan faktörler arasında gösterilmektedir (Chawanpaiboon ve ark., 2019).

Prematüre bebekler, organ ve sistem gelişimlerini tamamlayamadan doğmaları nedeniyle birçok kısa ve uzun dönem sağlık sorunu açısından risk altındadır. Solunum sıkıntısı sendromu, nekrotizan enterokolit, intraventriküler hemoraji, sepsis, retinopati ve nörogelişimsel bozukluklar prematüre bebeklerde daha sık görülmektedir (Aylward, 2014). Bu nedenle prematüre yenidoğanların önemli bir kısmı doğum sonrasında yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde izlenmekte ve bazı bebekler haftalar hatta aylar süren yoğun bakım desteğine ihtiyaç duyabilmektedir (Güleşen & Yıldız, 2013; Tezel & Gözüm, 2005).

Prematüre doğumun etkileri yalnızca bebeğin fiziksel sağlığı ile sınırlı değildir. Doğumun beklenenden erken gerçekleşmesi, bebeğin yoğun bakım ünitesine alınması ve sağlık durumuna ilişkin belirsizlikler ebeveynler için önemli bir psikolojik stres kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle anneler, doğum sonrasında bekledikleri annelik deneyimini yaşayamadıkları, bebekleriyle fiziksel temaslarının sınırlandırılması ve bakım sürecine yeterince katılamamaları nedeniyle yoğun kaygı, korku, suçluluk ve çaresizlik duyguları yaşayabilmektedirler (Ionio ve ark., 2016; Shaw ve ark., 2013; Anderson, Moore, Hepworth & Bergman, 2016; Nambiar, Chatterjee, Shrikhande & Ahya, 2011; Davis, Edwards, Mohay & Wollin, 2015; Sütçüoğlu ve ark., 2012).

Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde tedavi gören prematüre bebeğe sahip annelerde depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres belirtilerinin sağlıklı term bebek annelerine göre daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Vigod, Villegas, Dennis & Ross, 2010). Özellikle bebeğin yaşamını tehdit eden klinik durumlarla karşılaşılması, tıbbi cihazlarla desteklenmesi ve uzun süre hastanede kalması annelerin travmatik bir deneyim yaşamasına neden olabilmektedir. Bu süreçte gelişen psikolojik belirtiler bazı annelerde posttravmatik stres bozukluğu (PTSB) düzeyine ulaşabilmektedir (Holditch-Davis ve ark., 2015).

Posttravmatik stres bozukluğu; bireyin yaşamını tehdit eden veya yoğun korku, çaresizlik ve dehşet duygularına yol açan olayların ardından ortaya çıkabilen bir ruhsal bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Prematüre doğum ve yenidoğan yoğun bakım süreci, birçok anne tarafından travmatik bir yaşam olayı olarak algılanmakta ve doğum sonrası dönemde PTSB belirtilerinin gelişmesine zemin hazırlayabilmektedir (Lefkowitz, Baxt & Evans, 2010). Yapılan araştırmalar, prematüre bebeğe sahip annelerde travma sonrası stres belirtilerinin doğumdan aylar sonra dahi devam edebildiğini göstermektedir (Pierrehumbert ve ark., 2003; Valizadeh, Sanaeefar, Hosseini, Jafarabadi & Shamili, 2017; Erdem & Bez, 2009).

Anne ruh sağlığındaki olumsuzluklar yalnızca annenin yaşam kalitesini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda anne-bebek ilişkisinin gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Anne-bebek bağlanması, annenin bebeğine karşı geliştirdiği duygusal yakınlık, sevgi ve koruyucu davranışları içeren dinamik bir süreçtir (Güleşen & Yıldız, 2013). Sağlıklı bağlanma, bebeğin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminin temelini oluştururken annenin psikolojik iyilik hali de bu sürecin önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır (Brandon ve ark., 2011).

Prematüre doğum sonrasında annenin bebeğinden ayrılması, bebeğin kuvöz içerisinde takip edilmesi, tene temasın sınırlandırılması ve ebeveynlik rollerinin kesintiye uğraması bağlanma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Flacking ve ark., 2012). Özellikle annede yüksek düzeyde stres, kaygı veya travma belirtilerinin bulunması anne-bebek etkileşiminin niteliğini azaltarak bağlanmanın güçlenmesini zorlaştırabilmektedir (Forcada-Guex ve ark., 2011). Bu nedenle prematüre doğum sonrası dönemde annenin

psikolojik durumunun değerlendirilmesi ve desteklenmesi, anne-bebek bağlanmasının güçlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Literatürde prematüre doğum, posttravmatik stres belirtileri ve anne-bebek bağlanması arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar bulunmakla birlikte, özellikle Türkiye'de bu ilişkinin bütüncül olarak değerlendirildiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Prematüre bebeğe sahip annelerde gelişebilecek psikolojik sorunların erken dönemde belirlenmesi ve anne-bebek bağlanmasını etkileyen faktörlerin ortaya konulması, hemşirelik uygulamalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca elde edilecek verilerin risk altındaki annelerin erken tanınmasına ve uygun psikososyal destek programlarının planlanmasına rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, prematüre doğum yapmış annelerde posttravmatik stresin anne-bebek bağlanma üzerine etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Tipi ve Örneklemi

Bu araştırma, prematüre doğum yapmış annelerde posttravmatik stres bozukluğu belirtileri ile anne-bebek bağlanma düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kesitsel analitik araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Haziran 2018–Ocak 2020 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi'nde yürütülmüştür.

Araştırmanın evrenini, çalışma süresince yenidoğan yoğun bakım ünitesinde takip edilen ve gebelik haftası 34 haftanın altında doğmuş prematüre bebeklerin anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi yapılan güç analizine göre 0.7 etki büyüklüğünde ve 0.05 alfa düzeyi ile belirlenen %95 güven aralığında belirlenen 107 anne ile araştırma yapılmıştır.

Örnekleme Alınma Kriterleri;

- 34. gebelik haftasının altında doğum yapmış ve bebeği yenidoğan yoğun bakım ünitesinde anneler,
- Bebeğini düzenli olarak görmeye gelen anneler,
- Bebeğin en az 10 gün Solunum desteği cihazına bağlı kalmış ve solunum desteği cihazından ayrılmış olması,
- Bebeğin en az bir ay yenidoğan yoğun bakım ünitesinde yatmış olan bebeklerin anneleri örnekleme dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan “Anne Bilgi Formu”, “Posttravmatik Stres Ölçeği” ve “Maternal Bağlanma Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama süreci yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiş olup, her bir katılımcının form ve ölçekleri doldurması ortalama 15 dakika sürmüştür. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayandırılmıştır.

Anne Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan anne bilgi formu; annelerin sosyodemografik ve obstetrik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Formda annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, mesleği, gebelik haftası, doğum sayısı, doğum şekli ve gebeliğin planlı olup olmadığı gibi değişkenlere ilişkin sorular yer almaktadır.

Posttravmatik Stres Ölçeği

Posttravmatik Stres Bozukluğu Kontrol Listesi-Sivil Versiyonu (PCL-C), travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini değerlendirmek amacıyla Weathers ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Weathers ve ark., 1993). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Kocabaşoğlu ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmış

olup Cronbach alfa katsayısı 0.92 olarak bildirilmiştir (Kocabaşoğlu ve ark., 2005). Bizim çalışmamızda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı da 0.95 olarak bulunmuştur.

PCL-C, bireyin son dönemde yaşadığı travmatik olaylara ilişkin belirtilerini değerlendiren öz bildirim türünde bir ölçektir. Toplam 17 maddeden oluşan ölçek; yeniden yaşantılama, kaçınma ve artmış uyarılmışlık olmak üzere üç temel belirti kümesini değerlendirmektedir. Maddeler 1 (hiç yok) ile 5 (aşırı derecede) arasında puanlanan beşli Likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 17 ile 85 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar daha fazla travma sonrası stres belirtisini göstermektedir. Türkçe uyarılma çalışmasında ölçeğin kesme puanının 22–24 arasında olduğu ve bu puanlarda duyarlılık ile özgüllük değerlerinin %70'in üzerinde bulunduğu bildirilmiştir (Kocabaşoğlu ve ark., 2005).

Maternal Bağlanma Ölçeği

Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ), annelerin bebeklerine yönelik duygusal bağlanma düzeylerini değerlendirmek amacıyla Muller (1994) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Kavlak (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ölçek, 26 maddeden oluşmakta olup her madde 4'lü Likert tipinde değerlendirilmektedir. Maddeler "her zaman" ile "hiçbir zaman" arasında puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen toplam puan 26 ile 104 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar annenin bebeğine yönelik bağlanma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı bir aylık bebeğe sahip annelerde 0.77, dört aylık bebeğe sahip annelerde ise 0.82 olarak bildirilmiştir (Kavlak, 2009; Feeley ve ark., 2004). Bizim çalışmamızda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı da 0.82 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar ortamında Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 23.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır.

Verilerin normal dağılıma uygunluğu değerlendirildikten sonra istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda bağımsız örneklem testleri, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Ki-kare testi ve korelasyon analizleri kullanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen değişkenlerin analizinde ise non-parametrik testlerden Mann–Whitney U testi uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 05.06.2018 tarihli etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca araştırmanın gerçekleştirildiği İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi'nden 12.04.2018 tarihinde kurum izni alınmıştır.

Araştırmaya dahil edilen annelere çalışmanın amacı, kapsamı ve uygulama süreci hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Katılımcılara araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı, istedikleri zaman herhangi bir gerekçe göstermeksizin çalışmadan ayrılacakları açıklanmıştır. Araştırma süresince elde edilen tüm bilgilerin gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı belirtilmiş, katılımcı haklarına saygı gösterilerek Helsinki Bildirgesi ilkeleri doğrultusunda hareket edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerden yazılı ve/veya sözlü bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan annelerin eğitim ve meslek durumlarına ilişkin dağılımlar Tablo 1'de sunulmuştur. Çalışmaya katılan annelerin eğitim durumları incelendiğinde, %4.7'sinin okuryazar olmadığı, %29.9'unun ilköğretim mezunu, %38.3'ünün lise mezunu ve %27.1'inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan annelerin büyük çoğunluğunun en az lise düzeyinde eğitim aldığı görülmektedir.

Annelerin meslek durumları değerlendirildiğinde, %72.0'sinin ev hanımı olduğu saptanmıştır. Bunun yanında annelerin %5.6'sının öğretmen, %3.7'sinin sağlık personeli, %5.6'sının öğrenci, %5.6'sının memur, %4.7'sinin serbest meslek sahibi, %1.9'unun işçi ve %0.9'unun polis olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre araştırma grubunun büyük bölümünün ev hanımı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik özellikler

	n	%
Öğrenim Durumu		
Okuma-yazma bilmiyor	5	4.7
İlköğretim	32	29.9
Lise	41	38.3
Üniversite	29	27.1
Meslek		
Ev Hanımı	77	72.0
Öğretmen	6	5.6
Sağlık Personeli	4	3.7
Öğrenci	6	5.6
Memur	6	5.6
Serbest meslek	5	4.7
İşçi	2	1.9

Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalamasının 28.53 ± 5.90 yıl olduğu belirlenmiştir. Annelerin gebelik sayısı ortalaması 2.43 ± 1.37 , doğum haftası ortalaması 28.71 ± 2.77 hafta ve yenidoğan yoğun bakım ünitesinde solunum desteği cihazına bağlı kalma süresi ortalaması 33.87 ± 17.47 gün olarak saptanmıştır.

Araştırmada annelerin Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ) toplam puan ortalamasının 100.65 ± 4.22 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan annelerin maternal bağlanma düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Annelerin Posttravmatik Stres Ölçeği (PTSÖ) toplam puan ortalamasının ise 42.14 ± 16.34 olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar, araştırmaya katılan annelerin yüksek düzeyde posttravmatik stres yaşadıklarını göstermektedir.

Araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde, prematüre bebeğe sahip annelerin bebekleriyle güçlü bir duygusal bağ kurdukları, ancak prematüre doğum ve yenidoğan yoğun bakım sürecine bağlı olarak önemli düzeyde posttravmatik stres belirtileri yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklerinin ve ölçek puanlarının ortalama değerleri

	Min.	Max	Ort±ss
Anne Yaşı	18.00	44.00	28.53 ± 5.90
Gebelik Sayısı	1.00	6.00	2.43 ± 1.37
Doğum Haftası	24.00	37.00	28.71 ± 2.77
Doğum Kilosu	450.00	1760.00	1099.98 ± 318.23
Solunum Desteği Cihazına Bağlı Kalma Süresi	18.00	118.00	33.87 ± 17.47
Maternal Bağlanma Puanı	80.00	104.00	100.65 ± 4.22
Posttravmatik Stres Puanı	17.00	85.00	42.14 ± 16.34

Korelasyon analizi sonucunda annelerin yaşları ile PTSÖ puanları arasında düşük düzeyde negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.191$; $p = 0.049$). Buna göre anne yaşı arttıkça posttravmatik stres düzeyi azalmaktadır (Tablo 3). Gebelik sayısı ile PTSÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($r = 0.141$; $p = 0.146$). Benzer şekilde gebelik sayısı ile MBÖ puanları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = 0.033$; $p = 0.736$).

Doğum haftası ile PTSÖ puanları arasında orta düzeyde negatif yönde ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r = -0.324$; $p = 0.001$). Buna göre doğum haftası azaldıkça annelerin posttravmatik stres düzeyleri artmaktadır. Doğum haftası ile MBÖ puanları arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($r = -0.085$; $p = 0.384$).

Doğum kilosu ile PTSÖ puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0.338$; $p<0.001$). Buna göre bebeğin doğum kilosu azaldıkça annelerin posttravmatik stres düzeyleri artmaktadır. Ancak doğum kilosu ile MBÖ puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-0.170$; $p=0.081$). Ailede yaşayan çocuk sayısı ile PTSÖ puanları arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0.224$; $p=0.021$). Buna göre ailede yaşayan çocuk sayısı azaldıkça annelerin posttravmatik stres düzeyleri artmaktadır. Yaşayan çocuk sayısı ile MBÖ puanları arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-0.149$; $p=0.125$) (Tablo 3).

Bebeğin ailenin kaçıncı çocuğu olduğu ile PTSÖ puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r=-0.208$; $p=0.032$). Buna göre ilk çocuk sahibi olan annelerde posttravmatik stres düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Bu değişken ile MBÖ puanları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($r=-0.121$; $p=0.214$).

Canlı doğum sayısı ile PTSÖ puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0.240$; $p=0.013$). Canlı doğum sayısı arttıkça annelerin posttravmatik stres düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Canlı doğum sayısı ile MBÖ puanları arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-0.137$; $p=0.107$).

Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde bebeğin solunum desteği cihazına bağlı kalma süresi ile PTSÖ puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.362$; $p<0.001$). Buna göre bebeğin solunum desteği cihazında kalma süresi arttıkça annelerin posttravmatik stres düzeyleri de artmaktadır. Solunum desteği cihazına bağlı kalma süresi ile MBÖ puanları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($r=0.031$; $p=0.754$).

Genel olarak değerlendirildiğinde, maternal bağlanma düzeyi (MBÖ) ile incelenen sosyodemografik ve obstetrik değişkenlerin hiçbirisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. PTSÖ ve MBÖ ile bazı değişkenlerin ilişkisi

Değişkenler		PTSÖ	MBÖ
Anne yaşı	r değeri	-.191*	.013
	p değeri	.049	.896
Gebelik sayısı	r değeri	.141	.033
	p değeri	.146	.736
Doğum haftası	r değeri	-.324**	-.085
	p değeri	.001	.384
Doğum kilosu	r değeri	-.338**	-.170
	p değeri	.000	.081
Yaşayan Çocuk Sayısı	r değeri	-.224*	-.149
	p değeri	.021	.125
Kaçıncı çocuk	r değeri	-.208*	-.121
	p değeri	.032	.214
Canlı doğum sayısı	r değeri	-.240*	-.137
	p değeri	.013	.107
Solunum Desteği Cihazına Bağlı Kalma Süresi	r değeri	.362	.031
	p değeri	.000**	.754

*Korelasyon 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

**Korelasyon 0.001 seviyesinde anlamlıdır.

Posttravmatik Stres Ölçeği (PTSÖ) ile Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ) puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, iki ölçek arasında düşük düzeyde pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.230$; $p=0.017$). Bu duruma göre posttravmatik stres düzeyinin artması ile maternal bağlanma da artmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. PTSÖ ile MBÖ arasındaki ilişki

	MBÖ
PTSÖ	r değeri
	p değeri
	.230*
	.017

*Korelasyon 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Tartışma

Doğum, fizyolojik bir süreç olarak değerlendirilmekle birlikte, özellikle prematüre doğum deneyimi anneler açısından önemli düzeyde psikolojik yük oluşturabilen travmatik bir yaşam olayı olarak tanımlanmaktadır (Güleşen & Yıldız, 2013; Tezel & Gözüml, 2005). Doğum sonu dönemde meydana gelen hormonal değişiklikler, annelik rolüne uyum sağlama gereksinimi, artan sorumluluklar ve yaşam düzenindeki değişiklikler, kadınların psikolojik açıdan daha hassas hale gelmesine neden olabilmekte ve posttravmatik stres belirtilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Çelik, 2018).

Prematüre doğumun beklenmedik şekilde gerçekleşmesi ve bebeğin sağlık durumuna ilişkin belirsizlikler, annelerin yaşadığı stres düzeyini artıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle bebeğin yenidoğan yoğun bakım ünitesinde izlenmesi, ebeveynlerin sağlıklı bir doğum ve bebek beklentisinin karşılanamaması, bebeğin klinik durumuna ilişkin kaygılar ve yoğun bakım ortamının yarattığı duygusal yük annelerin psikolojik iyilik halini olumsuz etkileyebilmektedir (Güleşen & Yıldız, 2013; Tezel & Gözüml, 2005; Dennis ve ark., 2007). Bunun yanı sıra prematüre bebeğin biyolojik kırılganlığı, gelişimsel riskleri, uygulanan tıbbi girişimler ve çevresel koşullar da annelerde stres, kaygı ve travmatik yaşantı algısının artmasına katkıda bulunabilmektedir (Anderson ve ark., 2016; Nambiar ve ark., 2011).

Araştırmada anne yaşı ile posttravmatik stres düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre anne yaşı arttıkça posttravmatik stres düzeyi azalmaktadır. Bu durum ileri yaş annelerin yaşam deneyimlerinin ve stresle baş etme becerilerinin daha gelişmiş olmasıyla açıklanabilir. Prematüre doğum ve yenidoğan yoğun bakım ünitesinde yatış süreci ebeveynler için beklenmedik ve travmatik bir deneyim olarak değerlendirilmektedir. Özellikle genç annelerin ebeveynlik deneyimlerinin sınırlı olması, bakım sorumluluklarına ilişkin kaygılar yaşamaları ve belirsizlik karşısında daha fazla zorlanmaları posttravmatik stres belirtilerini artırabilmektedir. Beck ve Harrison (2017) tarafından yapılan sistematik derlemede prematüre doğum sonrasında annelerin önemli bir bölümünde travmatik stres belirtilerinin görüldüğü ve genç yaştan risk faktörlerinden biri olabileceği belirtilmiştir. Araştırma bulgumuz bu sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Araştırmada doğum haftası ile posttravmatik stres düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Buna göre doğum haftası azaldıkça annelerin posttravmatik stres düzeyleri artmaktadır. Prematürelüğün derecesi arttıkça bebekte solunum sıkıntısı, enfeksiyon, nörogelişimsel sorunlar ve mortalite riski yükselmektedir. Bu durum annelerde yoğun kaygı ve korkuya neden olabilmektedir. Laccetta ve arkadaşlarının (2023) ebeveynlerde travmatik stres belirtilerini inceleyen sistematik derlemesinde, düşük gestasyon haftasına sahip bebeklerin ebeveynlerinde travmatik stres belirtilerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde Ionio ve arkadaşları (2016), ileri derecede prematüre doğum yapan annelerde psikolojik stres düzeylerinin term doğum yapan annelere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu belirtmiştir. Araştırmamızın bulguları literatürdeki bu sonuçları desteklemektedir.

Araştırmada doğum kilosu azaldıkça annelerin posttravmatik stres düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Düşük doğum ağırlığı prematüriteye bağlı komplikasyonların önemli göstergelerinden biridir. Özellikle çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerde yoğun bakım gereksinimi ve komplikasyon sıklığı arttığından anneler bebeklerinin yaşamı konusunda daha yoğun kaygı yaşayabilmektedir. Treyvaud ve arkadaşları (2019), düşük doğum ağırlıklı prematüre bebeklerin ebeveynlerinde psikolojik stres düzeylerinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle çalışmamızda doğum kilosu ile posttravmatik stres arasında saptanan negatif ilişki beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada yenidoğan yoğun bakım ünitesinde bebeğin solunum desteği cihazına bağlı kalma süresi ile posttravmatik stres düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Solunum desteği gereksinimi genellikle bebeğin klinik durumunun daha ağır olduğunu göstermektedir. Yoğun bakım ortamındaki monitörler, invaziv girişimler ve bebeğin yaşamına ilişkin belirsizlikler annelerde yoğun korku ve çaresizlik hissine neden olabilmektedir. Holditch-Davis ve Miles (2000), yoğun bakım süresinin uzamasının

ebeveynlerde stres ve kaygı düzeylerini artırdığını bildirmiştir. Çalışmamızın sonuçları bu araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada maternal bağlanma ile anne yaşı, gebelik sayısı, doğum haftası, doğum kilosu, yaşayan çocuk sayısı, canlı doğum sayısı ve solunum desteği süresi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç maternal bağlanmanın yalnızca obstetrik özelliklerden etkilenen bir süreç olmadığını göstermektedir. Anne-bebek bağlanması; annenin psikolojik durumu, sosyal destek düzeyi, aile ilişkileri, kültürel özellikler ve bakım deneyimleri gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Korja ve arkadaşları (2012), prematüre doğum sonrasında bağlanmanın yalnızca bebeğin klinik özellikleriyle açıklanamayacağını ve psikososyal faktörlerin daha belirleyici olduğunu bildirmiştir. Araştırmamızda da benzer şekilde obstetrik değişkenlerin maternal bağlanma üzerinde doğrudan etkili olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgusu posttravmatik stres düzeyi ile maternal bağlanma düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmasıdır. Buna göre annelerin posttravmatik stres düzeyleri arttıkça maternal bağlanma düzeyleri azalmaktadır. Prematüre doğum sonrasında yaşanan travmatik deneyimler annenin bebeğiyle duygusal etkileşim kurmasını zorlaştırabilmekte ve bağlanma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Travmatik stres yaşayan annelerde kaygı, çaresizlik, suçluluk ve korku duygularının yoğun yaşanması anne-bebek etkileşimini azaltabilmektedir. Cook ve arkadaşlarının (2018) sistematik derlemesinde perinatal dönemde görülen travmatik stres belirtilerinin anne-bebek ilişkisini olumsuz etkilediği bildirilmiştir. Elansary ve arkadaşları (2022) da travmatik stres belirtileri yüksek olan annelerde anne-bebek etkileşiminin daha düşük düzeyde olduğunu göstermiştir. Araştırmamızın bulguları bu çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Sonuç

Prematüre doğum yapmış annelerin posttravmatik stresi ile anne bebek bağlanması arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan araştırmada annelerin posttravmatik stres düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda anne yaşı arttıkça posttravmatik stres düzeyinin azaldığı; doğum haftası, doğum kilosu, yaşayan çocuk sayısı, canlı doğum sayısı ve bebeğin kaçınıcı çocuk olduğu gibi değişkenlerin posttravmatik stres düzeyi ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yenidoğan yoğun bakım ünitesinde solunum desteği cihazına bağlı kalma süresinin uzaması annelerin posttravmatik stres düzeylerini artırmaktadır. Çalışmada posttravmatik stres düzeyi ile maternal bağlanma arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda yenidoğan yoğun bakım ünitesinde prematüre bebeği bulunan annelerin posttravmatik stres belirtileri açısından düzenli olarak değerlendirilmesi ve strese yönelik hemşirelik yaklaşımlarının planlanması önerilmektedir. Özellikle düşük doğum ağırlıklı, ileri derecede prematüre ve uzun süre yoğun bakımda kalan bebeklerin annelerine yönelik psikolojik danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Anne-bebek bağlanmasını desteklemek amacıyla kanguru bakımı, aile merkezli bakım uygulamaları ve ebeveyn katılımını artıran girişimler teşvik edilmelidir. Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde görev yapan hemşire ve sağlık profesyonelleri, ebeveynlerin psikolojik gereksinimlerini belirleme ve destekleme konusunda hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmelidir. Prematüre bebeği olan annelerin taburculuk sonrasında da psikososyal açıdan izlenmesi ve gerekli durumlarda ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Yapılacak araştırmalarda daha geniş örneklem gruplarıyla, farklı merkezlerde ve boylamsal tasarımlarla posttravmatik stres ve maternal bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı İnönü Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmış ve bilimsel komite tarafından onaylanmıştır (Karar no:2018/12-4, Tarih:05.06.2018).

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışmaya alınacak annelere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve çalışmaya katılmayı kabul eden annelerin sözlü onamları alınmıştır.

CRedit Yazar Katkı Beyanı: M.Ö. Conceptualization, Methodology, Data curation, Formal analysis, Investigation, Writing –original draft, Writing –review & editing.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansman: Finansman desteği bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Anderson, G. C., Moore, E. R., Hepworth, J., & Bergman, N. J. (2016). Early skin-to-skin contact for mothers and their healthy newborn infants. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2016(11), CD003519. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD003519.pub4>.
- Ayers, S., Bond, R., Bertullies, S., & Wijma, K. (2016). The aetiology of post-traumatic stress following childbirth: A meta-analysis and theoretical framework. *Psychological Medicine*, 46(6), 1121–1134. <https://doi.org/10.1017/S0033291715002706>.
- Aylward, G. P. (2014). Neurodevelopmental outcomes of infants born prematurely. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 35(6), 394–407. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000063>
- Beck, C. T., & Harrison, L. (2017). Posttraumatic stress in mothers related to giving birth prematurely: A mixed research synthesis. *Journal of Perinatal Education*, 26(4), 216–230. <https://doi.org/10.1177/1078390317700979>.
- Beydağ, K. D. (2007). Prematüre bebek annelerinin yaşadıkları sorunlar ve hemşirelik yaklaşımları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(3), 40–48.
- Blencowe, H., Cousens, S., Chou, D., Oestergaard, M., Say, L., Moller, A. B., Kinney, M., & Lawn, J. (2019). Born too soon: The global epidemiology of 15 million preterm births. *Reproductive Health*, 10(1), S2. <https://doi.org/10.1186/1742-4755-10-S1-S2>
- Brandon, D. H., Tully, K. P., Silva, S. G., Malcolm, W. F., Murtha, A. P., Turner, B. S., & Holditch-Davis, D. (2011). Emotional responses of mothers of late-preterm and term infants. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 40(6), 719–731. <https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.2011.01290.x>
- Chawanpaiboon, S., Vogel, J. P., Moller, A. B., Lumbiganon, P., Petzold, M., Hogan, D., Landoulsi, S., Jampathong, N., Kongwattanakul, K., Laopaiboon, M., Lewis, C., Rattanakanokchai, S., Teng, D. N., Thinkhamrop, J., Watananirun, K., Zhang, J., Zhou, W., Gülmezoglu, A. M., & others. (2019). Global, regional, and national estimates of levels of preterm birth in 2014: A systematic review and modelling analysis. *The Lancet Global Health*, 7(1), e37–e46. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(18\)30451-0](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(18)30451-0)
- Cook, N., Ayers, S., & Horsch, A. (2018). Maternal posttraumatic stress disorder during the perinatal period and child outcomes: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 225, 18–31. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.07.045>
- Çelik, G. (2018). Doğum şekline göre annelerde postpartum posttravmatik stres bozukluğu belirtileri görülme durumu ve etkileyen faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Davis, L., Edwards, H., Mohay, H., & Wollin, J. (2015). The impact of very premature birth on the psychological health of mothers. *Early Human Development*, 82(10), 691–696. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2006.09.006>
- Dennis, C. L., Fung, K., Grigoriadis, S., Robinson, G. E., Romans, S., & Ross, L. (2007). Traditional postpartum practices and rituals: a qualitative systematic review. *Women's Health*, 3(4), 487–502. <https://doi.org/10.2217/17455057.3.4.487>
- Elansary, M., Zuckerman, B., Patts, G., Antonio, J., Mayes, L. C., & Silverstein, M. (2022). Posttraumatic stress symptoms and the quality of maternal-child interactions in mothers of preterm infants. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 43(9), e605–e613. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000001122>
- Erdem, Ö., & Bez, Y. (2009). Doğum sonrası hüznün ve doğum sonrası depresyon. *Konuralp Tıp Dergisi*, 1(1), 32–37.
- Feeley, N., Zekowitz, P., Cormier, C., Charbonneau, L., Lacroix, A., & Papageorgiou, A. (2011). Posttraumatic stress among mothers of very low birthweight infants at 6 months after discharge from the neonatal intensive care unit. *Applied Nursing Research*, 24(2), 114–117. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2009.04.004>.
- Flacking, R., Lehtonen, L., Thomson, G., Axelin, A., Ahlqvist, S., Moran, V. H., Dykes, F., & the Separation and Closeness Experiences in the Neonatal Environment (SCENE) Group. (2012). Closeness and separation in neonatal intensive care. *Acta Paediatrica*, 101(10), 1032–1037. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2012.02787.x>
- Forcada-Guex, M., Borghini, A., Pierrehumbert, B., Ansermet, F., & Muller-Nix, C. (2011). Prematurity, maternal posttraumatic stress and consequences on the mother–infant relationship. *Early Human Development*, 87(1), 21–26. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2010.09.006>
- Goldenberg, R. L., Culhane, J. F., Iams, J. D., & Romero, R. (2008). Epidemiology and causes of preterm birth. *The Lancet*, 371(9606), 75–84. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)60074-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)60074-4)
- Güleşen, A., & Yıldız, D. (2013). Prematüre bebeği olan annelerin yaşadıkları sorunlar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 342–347.

- Holditch-Davis, D., Santos, H., Levy, J., White-Traut, R., O'Shea, T. M., Geraldo, V., & David, R. (2015). Patterns of psychological distress in mothers of preterm infants. *Infant Behavior and Development*, 41, 154–163. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2015.10.004>
- Ionio, C., Colombo, C., Brazzoduro, V., Mascheroni, E., Confalonieri, E., Castoldi, F., Lista, G., & Milani, L. (2016). Mothers and fathers in NICU: The impact of preterm birth on parental distress. *Europe's Journal of Psychology*, 12(4), 604–621. <https://doi.org/10.5964/ejop.v12i4.1093>
- Kavlak, O. (2009). Maternal bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 188–202. <https://www.j-humansciences.com/index.php/IJHS/article/view/500/340>
- Kocabaşoğlu, N. Ç. Ö. A., Özdemir, A. Ç., Yargıç, İ., & Geyran, P. (2005). Türkçe “PTSD checklist-civilian version”(PCL-C) ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. In *Yeni Symposium*, 43 (3), 126-134.
- Korja, R., Latva, R., & Lehtonen, L. (2012). The effects of preterm birth on mother-infant interaction and attachment during the infant's first two years. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 91(2), 164–173. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0412.2011.01304.x>
- Laccetta, G., Di Chiara, M., De Nardo, M. C., & Terrin, G. (2023). Symptoms of post-traumatic stress disorder in parents of preterm newborns: A systematic review of interventions and prevention strategies. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 998995. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.998995>
- Lefkowitz, D. S., Baxt, C., & Evans, J. R. (2010). Prevalence and correlates of posttraumatic stress and postpartum depression in parents of infants in the neonatal intensive care unit. *Clinical Pediatrics*, 49(3), 230–237. <https://doi.org/10.1177/0009922809336182>
- Nambiar, G., Chatterjee, R., Shrikhande, D. Y., & Ahya, K. (2011). Management of a preterm baby: The challenges. *Pravara Medical Review*, 3(1), 24–26.
- Özkars, B.N. (2017). Prematüre doğum yapmış annelerin travma, depresyon, maternal bağlanma ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. İstanbul.
- Pierrehumbert, B., Nicole, A., Muller-Nix, C., Forcada-Guex, M., & Ansermet, F. (2003). Parental post-traumatic reactions after premature birth. *Journal of Pediatric Psychology*, 28(6), 459–470. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsg036>
- Shaw, R. J., Bernard, R. S., DeBlois, T., Ikuta, L. M., Ginzburg, K., & Koopman, C. (2013). The relationship between acute stress disorder and posttraumatic stress disorder in the neonatal intensive care unit. *Psychosomatics*, 50(2), 131–137. <https://doi.org/10.1176/appi.psy.50.2.131>
- Sütçüoğlu, S., Dikerler, A., Halicioğlu, O., Akkaya, M. İ., Öztürk, C., Akman, S. A., & Özer, E. (2012). Çok düşük doğum ağırlıklı prematüre bebeklerde nörogelişimsel izlem sonuçları ve etkileyen faktörler. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 2(2), 94–101. https://pdf.journalagent.com/behcetuz/pdfs/BUCHD_2_2_94_101.pdf
- Taşkın, L. (2016). Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği (12. bs., ss. 90–125). Akademisyen Kitabevi.
- Tezel, A., & Gözüm, S. (2005). Postpartum dönemde kadınlarda görülebilen depresif belirtiler ve hemşirelik bakımı. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 62–68. <https://izlik.org/JA85YG43BR>
- Treyvaud, K., Spittle, A., Anderson, P. J., & O'Brien, K. (2019). A multilayered approach is needed in the NICU to support parents after the preterm birth of their infant. *Early Human Development*, 139, 104838. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2019.104838>
- Valizadeh, L., Sanaeefar, M., Hosseini, M. B., Jafarabadi, M. A., & Shamili, A. (2017). Effect of early physical activity programs on motor performance and neuromuscular development in infants born preterm: A randomized clinical trial. *Journal of Caring Sciences*, 6(1), 67–79. <https://doi.org/10.15171/jcs.2017.007>
- Vigod, S. N., Villegas, L., Dennis, C. L., & Ross, L. E. (2010). Prevalence and risk factors for postpartum depression among women with preterm and low-birth-weight infants. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*, 117(5), 540–550. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0528.2009.02493.x>
- World Health Organization. (2023). Preterm birth. Geneva: World Health Organization.
- Zeren, F., & Gürsoy, E. (2018). Dünya Sağlık Örgütü'nün anne ve yenidoğan için postpartum bakım önerileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(4), 95–102.